

з різних видів мовленнєвої діяльності. Погоджуємося з думкою Т. Симоненко, що одним з основних виявів комунікативної спрямованості є текстоцентризм, тобто прийняття тексту як основного дидактичного засобу [6, с. 186]. Отже, під час створення змістового наповнення завдань з самостійної роботи необхідно використовувати тексти різних функціональних стилів та емоційно-експресивних колоритів як провідний засіб навчання.

Принцип професійної спрямованості зумовлений необхідністю добору дидактичного матеріалу, орієнтованого на майбутню професійну діяльність, а також важливістю імітаційного моделювання комунікативних ситуацій, пов'язаних з професійною або навчальною діяльністю.

Принципи взаємозв'язку у вивченні всіх розділів сучасної української літературної мови. Під час змістового наповнення завданнями самостійної роботи важливо враховувати специфічні лінгводидактичні принципи взаємозв'язку у вивченні всіх розділів сучасної української мови та функціонально-стилістичної спрямованості в навчанні мови. Вивчаючи теоретичний матеріал курсу, студент актуалізує набуті знання, постійно звертається до попереднього матеріалу, що дає йому змогу усвідомити зв'язок між розділами сучасної української мови.

На думку М. Пентиліук, у зв'язку зі зміною сучасної парадигми освіти, що передбачає формування в людини цілісної картини світу, з'явилася необхідність у виділенні, крім традиційних принципів навчання, новітніх: гуманізації, гуманітаризації, єдності національного й загальнолюдського, індивідуалізації та диференціації, оптимізації та ін. [3, с. 6], на яких і побудовано навчальний процес у ВНЗ. Однак із плином часу ці принципи ввійшли в широкий науковий обіг. Тому вважаємо їх традиційними.

Висновки... Таким чином, ми розглянули основні принципи організації самостійної роботи з дисциплін філологічного циклу для майбутніх учителів початкових класів. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у визначенні структурних особливостей та змістового наповнення матеріалів до самостійної позааудиторної роботи з дисциплін філологічного спрямування для майбутніх учителів початкових класів.

Література

1. Демкин В. Психолого-педагогические особенности ДО / В. Демкин, Т. Руденко, Н. Серкова // Высш. образование в России. – 2000. – № 3. – С. 124-128.
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / кол. авт. за ред. М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. В. Караман та ін. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.
3. Пентиліук М. Дидактичні основи навчання рідної мови / М. Пентиліук // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2003. – № 12 (68) : Педагогічні науки. – С. 5-10.
4. Пентиліук М. І. Методика навчання української мови у таблицях і схемах : навч. посіб. / М. І. Пентиліук, Т. Г. Окуневич. – К.: Ленвіт, 2006. – 134 с.
5. Сергиенко И. В. Дидактические принципы дистанционного обучения / И. В. Сергиенко // Инновации в образовании. – 2006. – № 2. – С. 69-77.
6. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія / Т. В. Симоненко. – Черкаси : Вид-во Вовчок О. Ю., 2006. – 328 с.
7. Слостенін В. А. Педагогика : учебн. для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Слостенін, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Слостенина. – 9-е изд., стер. – М. : Издат. центр "Академия", 2008. – 576 с.

Анотація

У статті розглянуто основні принципи організації самостійної позааудиторної роботи з дисциплін філологічного спрямування для майбутніх учителів початкових класів. Розкрито сутність основних загальнодидактичних, методичних та специфічних принципів.

Аннотация

В статье рассмотрены основные принципы организации самостоятельной внеаудиторной работы по дисциплинам филологического направления для будущих учителей начальных классов. Раскрыта суть основных общедидактических, методических и специфических принципов.

Summary

In the article the basic principles of self-organization of extracurricular work in the disciplines of philological directions for future teachers of primary classes. The essence of the main didactics, methodical and specific principles.

Ключові слова: самостійна робота, організація самостійної роботи, принципи організації самостійної роботи.

Ключевые слова: самостоятельная работа, организация самостоятельной работы, принципы организации самостоятельной работы.

Key words: independent work, organization of independent work, the principles of organization of independent work.

Подано до редакції 07.04.2013.

УДК 821.161.2(07)

© 2013

Пустовіт В.Ю.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ ПИСЬМЕННИКА В ШКОЛІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Актуальність вивчення життєпису письменника все більше потребує наукового обґрунтування з позицій інноваційної методики. Сталою традицією є використання хронологічних таблиць, запис основних подій з життя письменника, зачування біографії, поданої в підручнику –

це все зменшує виховну силу уроків літератури. За таких підходів зовсім нівелюється епоха митця, час, за якого він жив, спогади його як односторонніх, так і опонентів, нарешті мемуарна спадщина самого письменника, яка є ключем до аналізу не тільки самої постаті, а й допомагає глибше ввійти в таїну написання твору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Існуюча джерельна база з проблеми вивчення біографії письменника в школі представлена різноманітними підходами. Так, перший підручник з методики викладання української літератури в школі за часів незалежності України Б.Степанишина. Учений-методист звертає увагу на зацікавленні постаттю письменника, бо саме життєписом митця розпочинається на уроці вивчення монографічної теми і це має стати поштовхом до зацікавлення його творчістю. З огляду на це пропонується: «Поменше дат, назв, другорядної інформації, а побільше цікавих епізодів з підтекстним зверненням до почуттів учнів» [8, с. 182].

Є.Пасічник розглядає принципи вивчення біографії, джерела, форми і методи. Учений наголошує, що варто проводити уроки вивчення біографії письменника у різних методичних формах. Пропонується два різновиди лекцій. «Перший – монологічний виклад матеріалу учителем із застосуванням ораторських прийомів; другий – монологічна розповідь з широкою постановкою завдань, що активізують мислення учнів» [6, с. 198]. Звичайно, що сухо підготовлена лекція не викличе зацікавлення в учнів, тим більше, якщо вона проводитиметься за шаблоном. Тому варто застосовувати різноманітні методичні прийоми для підсилення емоційного сприйняття матеріалу.

Ніла Волошина пропонує розглядати біографію письменника в єдності з його творчістю, зауважуючи на методичній специфіці: вивчення біографічного матеріалу в середніх класах та старших. Методист акцентує увагу на видах біографій: нарис життя і творчості та життєвий і творчий шлях письменника. На цій підставі авторка подає шляхи вивчення біографії: «викладання біографії з загальною характеристикою творчого шляху і послідовним текстуальним вивченням твору; розповідь про життя та літературну діяльність письменника переривається аналізом твору; монографічна тема починається з вивчення творчості художника, а біографія вивчається самостійно з наступним узагальненням вчителя» [5, с. 110]. Серед основних методів, форм і прийомів запропоновано проблемну лекцію, урок-бесіду з доповідями учнів (старша школа. – прим. В.П), віртуальні екскурсії в міська, пов'язані з життям митця, ретельне дослідження портретів, ілюстрацій, документів, мемуаристики; відтворення портрета письменника може здійснюватись шляхом виразного читання уривків з художніх творів тощо.

А.Ситченко, спираючись на досвід попередників розглядає специфіку вивчення біографії в основній та старшій школі, зауважуючи, що «основою вивчення авторської біографії є історико-психологічний метод пізнання мистецтва слова» [7, с. 97], автором якого є Ш. Сент-Бев. Французький учений доводив, що життя і психологія письменника зумовлюють його зміст і жанр твору.

Науково-методичний досвід останніх років засвідчує появу нових підходів до викладання біографії письменника. Так, Г.Токмань наголошує, що «викладання біографії письменника ґрунтується на таких принципах: історизму, фактуальності, психологізму, екзистенційності, естетизму» [9, с. 180-181]. Серед форм проведення уроку-біографії пропонуються: урок-лекція, самостійні співповіді учнів, заочні екскурсії, уроки-композиції, уроки-панорами. Учений зауважує, що завжди на уроці дієвим методом залишається слово вчителя. Авторка радить вивчати біографію письменника і його індивідуальний стиль, бо саме «біографічні факти пояснюють ознаки стилю» [9, с. 188]. У фахових журналах, на шпальтах педагогічних газет можна зустріти статті, де вчителі української мови та літератури пропонують власний досвід із вивчення біографії письменника, наприклад, О.Заїка, Н. Порало.

Формулювання цілей статті... Метою статті є пошук інноваційних підходів до сучасного викладання в школі біографії митця на уроках української літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сьогодні, на жаль, зовсім нівелюється шкільною практикою використання надбань мемуаристики письменників і творів історико-біографічної літератури й критики. У цій галузі активно працюють сучасні учені О.Галич, О.Куцевол, Н. Петриченко та ін. Пропонуємо на прикладі програми для 9 класу застосувати різноманітні форми роботи із вивчення життєпису митців. Зважаючи на вік дев'ятикласників варто побудувати цей урок із залученням великої кількості учнів. Так, наприклад, при вивченні біографії Г.Сковороди звернемося до серії книг «Життя видатних дітей» [1], де подано цікаві історії з дитинства майбутніх письменників. Один учень, використовуючи оповіді Валерія і Наталі Лапикур про мандрівного поета ознайомить клас з дитячими роками майбутнього філософа. Автори подають і сентенції, які Г.Сковорода написав для свого найкращого учня Михайла Ковалинського, тож дамо можливість учням поміркувати над словами письменника: «Найкращий путівник у старості – це наука. Бо людину в старості залишає все, крім науки. Маючи друзів, уважай, що ти володієш скарбом. Прекрасне – важке. Короткий шлях веде до зла» [1, с. 22], таким чином закликаємо учнів до морально-філософських роздумів про швидкоплинність людського життя.

Логічним продовженням після дитячих споминів буде звернення до юнацьких пригод письменника. Видавничий центр «Академія» започаткував серію видань «Автографи часу», де вже побачили світ твори про

О.Кобилянську, І.Франка, В.Стефаніка, В.Винниченка та ін. У 2012 р. з'явився роман про Г.Сковороду, написаний за канонами пригодницького твору, де подано авторське бачення європейських подорожей 1750 – 1753 рр. молодого поета. Самостійно опрацювати учням цей твір буде складно, тому вчителів слід подати короткий зміст, зупинившись на ключових моментах оповіді. З метою кращого ознайомлення з постаттю письменника, з'ясування його людських рис, кмітливості радимо використати літературні бувальщини про письменників [4].

При вивченні біографії І.Котляревського рекомендуємо звернутися до видання професора О.Куцевол [3], де подано вірші історико-біографічного характеру. Наприклад, розповідь про знаменні події літературного життя в Україні, оцінка їх значущості для минулого й сьогодення: вірш Панаса Мирного “На відкриття пам'ятника першому українському письменникові Івану Котляревському”. Тут варто звернутися до спогадів Олени Пчілки (уперше на сторінках часопису “Слово і час” (2005) були надруковані архівні матеріали, пов'язані з відкриттям пам'ятника І.Котляревському, до якого мала причетність і письменниця. – прим. В.П.). Вона також написала вірш “Привіт Івану Котляревському”, який можна запропонувати для декламування учневі. Використовуючи такі матеріали необхідно наголошувати учням на ролі І. Котляревського у становленні нової української літератури, наводячи аргументи з архівних свідчень учасників мітингу зосередити увагу, що всі провідні діячі того часу вважали за національний обов'язок відвідати захід і виголосити промову рідною мовою, що вкрай було небезпечним.

Ознайомлюючись із біографією одного з перших у Європі “творців людської повісті” за влучним висловом І.Франка, батька української прози Г.Квітки-Основ'яненка варто використати увесь масив його мемуаристики, бо в першу чергу це неоціненне джерело додаткової інформації про біографічні моменти в житті автора, його психічний стан, мотиви творчості тощо. На сьогодні відомі листи прозаїка в семитомному зібранні творів та ще дев'ять невідомих листів, опрацьованих П. Поповим. Згадані листи написані російською мовою і лише кілька листів (від 23 жовтня 1840 р. та 22 березня 1841 р.) до Тараса Шевченка – українською. Цим самим висловлюючи глибоку повагу до українського генія. Письменницький епістолярій подає багато цікавого матеріалу щодо фрагментів біографії Квітки-Основ'яненка, особливо для характеристики його громадської, літературної діяльності тощо. Наприклад, довгий час було загадкою, чому Квітка перебував у Курязькому монастирі, що стало поштовхом до різкого переходу від світського життя до чернечого стану і потім навпаки – від монастиря до активної театральної та громадської діяльності. Під час перебування в монастирі Квітка розчарувався в релігійному житті та діяннях його мешканців. Незважаючи на набожність батька Квітки-Основ'яненка, син негативно характеризує монахів, попів, загалом духовенство. Наступна група листів відображає родинну атмосферу після смерті першої дружини брата Андрія. Квітка різко засуджує дворянську верхівку, водночас тут яскраво проступають суспільні погляди раннього письменника. Саме внаслідок такої ситуації митець покидає світський Харків і їде до селянської Основи, до простого народу з його моральною чистотою й людською гідністю. Вже у тематиці цих листів можна побачити начерки майбутніх творів про кмітливість простого люду.

У низці листів до товаришів та однодумців виразно постає Квітчине опікування проблемами розвитку української мови і надання їй статусу мови літератури. Діяльність Г.Квітки-Основ'яненка у нелегкій справі популяризації української мови була різноманітною. У листі до Михайла Максимовича він інформує, що запропонував Є.П.Гребінці звернутися до А.О.Краєвського з пропозицією видавати при журналі «Отечественные записки» літературні додатки українською мовою. Як відомо, спочатку редактор дозволив, але дуже швидко додатки перестали друкуватися. У цьому ж листі автор порушує питання орфографії і виступає на захист мови від нападок: «Мы должны пристыдить и заставить умолкнуть людей с чудным понятием, гласно проповедующих, что не должно на том языке писать, на коем 10 мил[лионов] говорят, который имеет свою силу, свои красоты, неудобозъяснимые на другом, свои обороты, юмор, иронию и все как будто у порядочного языка. Главное у нас не решено: какого или чьего правила держаться в написании слов...» [2, с. 228]. Письменник наполягав на виробленні граматики рідної мови. Обстоюючи самобутність української мови в листі до А.Краєвського, він пише: «Язык, имеющий свою грамматику, свои правила, свои обороты в речи неподражаемые, неизъяснимые на другом...» [2, с. 323]. Митець наголошує, що москалі чимало українських фраз брали й далі беруть до свого словникового запасу, щодалі більше людей починають цікавитися культурною спадщиною українців, і, як приклад, Квітка згадує про позитивну рецензію О.Афанасьєва-Чужбинського на альманах “Ластівка”, який “начал хорошо, но не дописал” [2, с. 323]. У цьому ж листі Квітка-Основ'яненко веде мову про літературу: “Она движется и будет жить. Журналы (не к Вашему речь) не сотрут ее с лица земли, одолеет противников и гонителей” [2, с. 323]. Письменник просить надати місце в журналі, щоб можна було друкувати українські матеріали, від яких “...Ей-богу, язык и литература русская выиграют... Ну, выиграют” [2, с. 323]. Як бачимо, прозаїкові було небайдужим питання не лише мови, а й літератури. У наступному листі Квітка-Основ'яненко висловлює думки щодо перекладу творів на російську мову, наголошуючи, що для досконалого перекладу необхідне ґрунтовне знання обох мов: “Каков бы ни был перевод с нашего на русский, – не сохранит, не передаст всего в совершенстве. Обоим спорящимся надобно быть на месте, здесь, и на опыте увериться, кем, как и с каким

ентузіазмом приймається все виходящее наше” [2, с. 337]. Митець згадує про “раскол”, зроблений деякими російськими виданнями проти повноправності української мови, лише з однією умовою – позбутися цієї мови, у якій Росія вбачала серйозного суперника. І Квітка говорить про новий потужний струмінь, який може увірватися з приходом на літературну арену молодого покоління письменників, які зможуть довести універсальність своєї мови, але коли це буде, сам Квітка зауважував: “Жаль, не доживу, а вспомните, что правду говорил Основьяненко” [2, с. 338].

Учням можна запропонувати самостійно проаналізувати листи Г.Квітки-Основ'яненка. Наприклад, дидактично забарвлені “Листи до любезних земляків” покликані виховувати повагу до своєї нації й мови. Автор наголошував у епістолі до А.Раєвського, що ці листи не були зрозумілі для всіх: “Простой народ, чернь читают еще немногие. Мои “Листи к землякам”, именно для них написанные, не ко всем дошли еще” [2, с. 338]. Для зацікавлення матеріалом Квітка опублікував «рекламне оголошення», де розповідав про свої “Листи...”, які складаються з чотирьох розділів. Привертає увагу народна мова твору, що пересипана оповідями легендарного характеру, приказками, поетичними висловами тощо. Варто запропонувати дев'ятикласникам дослідити вказані аспекти і дійти власних узагальнень щодо націєтворчої позиції письменника.

Висновки... Проведений побіжний аналіз вивчення біографії письменника довів, що лише комплексне використання методів і прийомів, творчий підхід учителя до уроку із взаємодією з учнями дозволить по-новому, цікаво ввести дитину в прекрасний світ національної літератури. Перспективність дослідження вбачаємо в компаративному вивченні біографії письменника української та світової літератури.

Література

1. Валерій і Наталя Лапікури про Григорія Сковороду, Жана Анрі Фабра, Петра Котляревського, Івана Кожедуба, Михайла Остроградського. – К. : Грані-Т, 2008. – 120 с.
2. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Зібрання творів : у 7 т. / Г.Ф. Квітка-Основ'яненко. – Т. 7. Листи. – К. : Наук. думка, 1981. – 639 с.
3. Куцевол О.М. Життя і творчість письменника в дзеркалі «поетичної критики» : навчальний посібник / О.М. Куцевол. – Вінниця : ТОВ «Ландо ЛТД», 2010. – 280 с.
4. Навколо Парнасу : літературні бувальщини / збір. та упоряд. І. Артемчук. – К. : Дніпро, 1989. – 223 с.
5. Наукові основи методика літератури : навч.-метод. посібник / за ред. Н. Волошиної. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.
6. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник / Є.А. Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
7. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах / А.Л.Ситченко. – К. : Ленвіт, 2011. – 291 с.
8. Степанишкін Б.І. Викладання української літератури в школі / Б.І. Степанишкін. – К. : Проза, 1995. – 255 с.
9. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник / Г.Л. Токмань. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 312 с.

Анотація

У статті розглядається проблема вивчення біографії письменника в школі на уроках української літератури. Автором запропоновано інноваційні підходи до розгляду життєпису митця крізь призму української історико-біографічної прози та мемуаристики.

Аннотация

В статье рассматривается проблема изучения биографии писателя в школе на уроках украинской литературы. Автором предложены инновационные подходы к рассмотрению жизни деятеля на основе украинской историко-биографической прозы и мемуаристики.

Summary

Problem of the writer's biography studying on the Ukrainian literature lessons at school is considered in the article. Author offered innovative ways as for the considering of the artist's life style through the prism of the historical biography prose and memoirs.

Подано до редакції 13.03.2013.

УДК 821.161.2.-3.09:378.147

© 2013

Романишина Н.В.

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ІСТОРИЧНОГО ОПОВІДАННЯ П.КУЛІША «МАРТИН ГАК»

Постановка проблеми у загальному вигляді... У програмах та підручниках з історії української літератури для студентів-гуманітаріїв важливе місце відведене вивченню теорії історичного жанру. Щодо малої художньої прози, майбутні вчителі-словесники повинні вміти розмежовувати за формальною структурою історично-художні нариси, белетризовані нариси історичної тематики, історичні оповідання, оповідання-казки на історико-героїчну тему, історично-пригодницькі оповідання [4, с. 169; 270-271; 555; 580-581; 5, с. 98]; віднаходити жанрові ознаки у конкретних творах, зокрема аналізувати історичне оповідання П.Куліша «Мартин Гак» [7, с. 87-89].